

ეკონომიკური ზრდის გავლენა მოსახლეობის კეთილდღეობაზე

რუსუდან ქუთათელაძე

პროფესორი, სტუ

მაია ყიფიანი

პროფესორი, სტუ

მედეა ქელიძე

პროფესორი, სტუ

რეზიუმე

საზოგადოებრივი განვითარება დაკავშირებულია მთავარ მიზანთან - კაცობრიობის კეთილდღეობის ზრდასთან მისი ყველა გამოვლინებით. თუმცა, რაც უფრო მაღალ შედეგებს აღწევს საზოგადოება ეკონომიკური განვითარების კუთხით, მით უფრო აშკარა ხდება კეთილდღეობის მაჩვენებლებსა და მოსახლეობის ცხოვრების დონეში სახელმწიფო-თაშორისი და რეგიონალური განსხვავებები, უფრო მაღალია რისკები კეთილდღეობის იმ დონის მიმართ, რომელსაც მიაღწიეს განვითარებულ ქვეყნებში, უფრო აქტუალური ხდება ტერიტორიული გათანაბრების საკითხები, მოსახლეობის სოციალური გარანტიებით უზრუნველყოფისა და ცხოვრების მისაღები დონის შენარჩუნების ამოცანები.

მიღწეულ საზოგადოებრივ პროგრესს, ფაქტობრივად, მიეყვარა მსოფლიოში ეკონომიკის პერიფერიული მოდელის განმტკიცებამდე, მსხვილი მრავალეროვნული კომპანიების მიერ მცირე კომპანიების გაკოტრებამდე, ღარიბ ქვეყნებში მილიონობით ადამიანის ცხოვრების დონის შემცირებამდე, სიმდიდრისა და სიღარიბის კონცენტრაციამდე. მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, უღარიბეს ქვეყნებს მიეკუთვნებიან სამხრეთ აზიის, აღმოსავლეთ აზიის, აფრიკის და ლათინური ამერიკის ქვეყნების დიდი ნაწილი. მსოფლიო ლიდერების მიერ „ათასწლეულის განვითარების მიზნების“ შემუშავება დაკავშირებულია სწორედ ცხოვრების დონის ამაღლებასთან ყველა ქვეყანაში.

საკვანძო სიტყვები: კეთილდღეობა, ცხოვრების დონე, კეთილდღეობის ამაღლება, სიღარიბის შეფასება, საყოველთაო კეთილდღეობა.

Influence of Economic growth on Welfare of the population

Rusudan Kutateladze, Professor,

Maia Kipiani, Professor,

Medea Chelidze Professor,

Summary

Social development is associated with the main goal – Growth in welfare of the entire humanity in all its manifestations. However, the higher result is achieved by the society in the economic development, the more obvious become the interregional and cross-country differences in indicators of wellbeing and living standards of the population, the greater become the risks for the level of wellbeing achieved by the most developed countries, the more important the task development of countries equally, ensuring of social guarantees to the population and maintaining a reasonable standard of living.

Existing social progress actually leads to a fastening of peripheral model of the world economy, to the ruin of small businesses from large multinational companies, to reduce the standard of living of millions of people in poor countries, to the concentration of wealth and poverty. According to the World Bank, the poorest countries are the countries of South Asia, East Asia, “Black” Africa and Latin America. Developed by the world leaders of the “Millennium Development Goals” (MDGs) is dedicated to raising the standard of living of the population in all countries.

Keywords: Welfare, Standard of living, Growth in welfare, Poverty assessment, General welfare.

* * * * *

უკანასკნელი ათწლეულების მანძილზე სხვადასხვა ქვეყნების, რეგიონების და ტერიტორიების მოსახლეობის ცხოვრების დონის გათანაბრება და კეთილდღეობის ზრდა, სიღარიბესთან ბრძოლა უმნიშვნელოვანეს სოციალურ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გამოწვევად რჩება, რომლის გადაწყვეტასა და რეგულირებაში მრავალი ორგანიზაცია მონაწილეობს (გაერო, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია, მსოფლიო ბანკი და ა.შ.). მაგრამ სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების ზრდის ტემპი უფრო მაღალია, ვიდრე ღარიბი და განვითარებადი

ქვეყნების დახმარების პროგრამების რეალიზაციის ეფექტურობა.

თავდაპირველად „საყოველთაო კეთილდღეობის“ იდეას ოპონირებას უწევდნენ კლასიკური ლიბერალიზმის მომხრეები და ეკონომისტები, რომლებიც მხარს უჭერდნენ თავისუფალ ბაზარს. ისინი მკვეთრად კრიტიკულად იყვნენ განწყობილი სახელმწიფოს ჩარევისადმი სოციალურ-ეკონომიკურ საკითხებში, ეჭვობდნენ, რომ პოლიტიკურ ძალას არ ეყოფა ცოდნა და სიბრძნე საზოგადოებრივი და ეკონომიკური ცხოვრების რთული და ცვალებადი პროცესების მართვისთვის. ისინი ასევე ეჭვით უყურებდნენ ადამიანთა ცხოვრების რეგულირების უფლებამოსილების სახელმწიფოსთვის დელეგირების იდეას, ვინაიდან თვლიდნენ, რომ ხელისუფლების რეალური მოტივაცია დაკავშირებულია გარკვეული ჯგუფების ინტერესების დაცვაზე მთლიანად საზოგადოების ინტერესების საზიანოდ.

თანამედროვე მეცნიერებშიც არსებობენ სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური სიკეთეების პაკეტის შეთავაზების მოწინააღმდეგეები. აშშ-ს ეკონომიკური განათლების ფონდის პრეზიდენტის რიჩარდ ებელინგის აზრით, დღეს სწორედ „საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოსკენ“ სწრაფვაა მთავარი დაბრკოლება თავისუფალი ბაზრის შექმნის გზაზე.

თანამედროვე მსოფლიოში კეთილდღეობის სახელმწიფოს კლასიკურ მაგალითად ითვლება შვედეთი. შვედურ მოდელში სოციალური პოლიტიკა ხელს უწყობს საზოგადოებრივი ურთიერთობების ტრანსფორმაციას სოციალური სამართლიანობის, შემოსავლების გათანაბრების, კლასობრივი უთანასწორობის შემცირების გზით და საბოლოოდ დემოკრატიული სოციალიზმის ახალი საზოგადოების აშენებას კეთილდღეობის სახელმწიფოს საფუძველზე.

„სოციალიზმის შვედური მოდელი“ ეკონომიკური თეორიის შემქმნელი, ნობელის პრემიის ლაურეატი ჰუნარ კარლ მიურდალი ამტკიცებდა, რომ „კეთილდღეობის სახელმწიფოში“ მთავარია მოსახლეობის სოციალური დაცვა, ანუ სოციალური, ეკონომიკური და სამართლებრივი გარანტიების სისტემა, საკუთარი შრომის შედეგების მიხედვით მოქალაქეებისთვის კეთილდღეობის ამაღლების თანაბარი პირობების, ეკონომიკური დამოუკიდებლობის და შრომისუნარიანი მოსახლეობისთვის მენარმეობისთვის პირობების, ხოლო შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ადამიანებისთვის - ცხოვრების გარკვეული დონის უზრუნველყოფა.

გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში, განვითარებული ქვეყნებისგან განსხვავებით, ეკონომიკურ ზრდასთან ერთად ვლინდება საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური დისპროპორციის გაღრმავების ტენდენცია. სახელმწიფოს მხრიდან მოსახლეობის სოციალური მხარდაჭერისთვის გაწეული საკმაოდ მაღალი ხარჯების და მატერიალური კეთილდღეობის ობიექტური ზრდის მიუხედავად, მოსახლეობის უმეტეს ნაწილში მაღალია საკუთარი კეთილდღეობისადმი დაუკმაყოფილებლობის გრძნობა, მათშიც

კი, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან ღარიბების ან არაუზრუნველყოფილი ადამიანების ჯგუფს. ზოგადად დადგენილია, რომ კეთილდღეობის სუბიექტური შეფასების შემცირებაზე ოთხი ფაქტორი ახდენს გავლენას: ადამიანური კაპიტალის დანაკარგი, მომავლისადმი რწმენის უქონლობა, საზოგადოებრივი სიკეთის დაბალი მისაწვდომობა მაღალი ღირებულების გამო და სოციალური უთანასწორობა. ეს ფაქტორები, ჩვენი აზრით, ამცირებს იმ ძალისხმევას მნიშვნელობას და შედეგებს, რომლებიც სახელმწიფოს მიერ იხარჯება სოციალურ დახმარებასა და სოციალურ მომსახურებაზე. შესაბამისად, სახელმწიფო სათანადოდ ვერ აფასებს ამ ფაქტორების როლს და არ ახორციელებს განაწილების მექანიზმების მიზანმიმართულ ფორმირებას, საზოგადოების განვითარების გრძელვადიანი და სოციალურად ორიენტირებული მიზნების გათვალისწინებით.

მოსახლეობის კეთილდღეობის, სიღარიბის, ცხოვრების დონისა და ხარისხის საკითხების შესწავლაში სამეცნიერო-კვლევითი პროცესის არაერთგვაროვნება თავს იჩენს ძალიან მწვავედ. მაკრო- და მიკრო მიდგომების ურთიერთკავშირი, სხვადასხვა დონის ემპირიული მონაცემების შემცირების შესაძლებლობა, სტატისტიკური მონაცემების ხარისხიანი ინტერპრეტაციის ადეკვატურობა, კონკრეტულ ინდივიდზე ან მეურნე სუბიექტზე აგრეგირებული მონაცემების შესაბამისობა — ყველა ეს კითხვა შინაგან წინააღმდეგობებს შეიცავს.

ამგვარად, კეთილდღეობის მოდელის ფორმირებისას კომპლექსურობის პრინციპი მდგომარეობს იმაში, რომ აუცილებელია ისტორიულ რეტროსპექტივაში თვითონ საზოგადოებრივ-ეკონომიკური სისტემის ევოლუციური მემკვიდრეობის, ევოლუციური კვლევების ბუნების გაორების, მოხმარების და ცხოვრების წესის სოციალური სტანდარტების ჩამოყალიბებაში რეგიონული თავისებურებების, ასევე კეთილდღეობის დასახული მიზნების მისაღწევად შესაბამისი ინსტიტუტებისა და სტრუქტურების ფორმირების აუცილებლობის შეხამება.

ცნობილი მეცნიერ-ეკონომისტის, ეკონომიკაში 2015 წლის ნობელის პრემიის ლაურეატის ენგუს დიტონის (Angus Deaton) კვლევების მნიშვნელოვანი სფეროა შინამეურნეობების გამოკითხვების მონაცემების გამოყენება სიღარიბისა და ცხოვრების დონის გასაზომად. მისი შრომების წყალობით, მიკროეკონომიკური ანალიზი თანამედროვე განვითარების ეკონომიკის საფუძველი გახდა და ეს მოხდა ზუსტად იმ დროს, როდესაც ადგილი ჰქონდა ცალკეული შინამეურნეობების კეთილდღეობის შეფასებისთვის მონაცემების და ანალიტიკური მეთოდების სიმწირეს.

დაბალი შემოსავლის მქონე ქვეყნებში, სიღარიბის გაზომვის ძირითად მეთოდად მოხმარება რჩებოდა. ამავე დროს, არსებობდა მოხმარებული საქონლის ფასების და ხარისხის შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობის პრობლემა. გამოკითხვების საფუძველზე დიტონმა შეძლო იმის ჩვენება, რომ მიღებული მაჩვენებლებიდან შესაძლებელია საბაზრო ფასების გაან-

გარიშება. ამან გავლენა მოახდინა სახელმწიფოების მიერ სიღარიბის შეფასებების მეთოდების სრულყოფაზე. მაგალითად, ინდოეთში 2000-ანი წლების შუა ხანებში დიტონის კვლევებზე დაფუძნებული მეთოდოლოგიის გამოყენებით გადაიხედა ფასების არსებული მაჩვენებლები და აღმოჩნდა, რომ სოფლად სიღარიბის მაჩვენებელი უფრო მაღალია, ვიდრე ადრინდელ კვლევებში ჩანდა, რამაც გამოიწვია აზრთა სხვადასხვაობა და დებატები, მათ შორის პოლიტიკური, რომელიც ეხებოდა როგორც სიღარიბის გაზომვის მეთოდებს, ისე მის დამოკიდებულებას ეკონომიკურ ზრდაზე. დიტონმა ასევე აჩვენა, რომ ეროვნული კვლევებისას გადაჭარბებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ მოხმარებას, ხოლო გამოკითხვებისას - პირიქით, საჭირო ყურადღებას არ აქცევენ მას.

2013 წელს, თავის წიგნში „დიდი გაქცევა: ჯანმრთელობის, სიმდიდრე და უთანასწორობის წარმოშობა“, ენგუს დიტონი წერს, რომ ჩინეთის ელვისებურმა ეკონომიკურმა ზრდამ გამოიწვია მსოფლიოში სიღარიბეში მცხოვრები ადამიანების რაოდენობის შემცირება, მიუხედავად იმისა, რომ უთანასწორობა თვით ჩინეთში იზრდება. ამავე დროს, ადამიანები არა მხოლოდ უფრო შეძლებულები ხდებიან, არამედ უფრო დიდხანს ცხოვრობენ და განსხვავება სიცოცხლის ხანგრძლივობაში განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებში შემცირდა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ.

მიუხედავად მთლიანობაში დადებითი ტენდენციისა, ჩამორჩენილი ქვეყნების რაოდენობა იზრდება, ასევე ყოველწლიურად იზრდება მდიდარ და ღარიბ ქვეყნებში მოსახლეობის ცხოვრების დონეს შორის განსხვავება, ხოლო სარგებელი ეკონომიკური ზრდიდან სულ უფრო მეტადაა მონოპოლიზებული შეძლებული მოქალაქეების მიერ, მაშინ როდესაც ადამიანების უმრავლესობის ცხოვრების დონე არ იცვლება.

ბევრი ეკონომისტი მივიდა დასკვნამდე, რომ ინვესტიციების, სესხების და დახმარების პროგრამების ჭეშმარიტი მიზანი სულაც არ არის მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდა ღარიბ ქვეყნებში. ხშირად ამის უკან დგას სხვა მიზნები - კაპიტალის გლობალური დაგროვება, მიწების მითვისება, ბაზრების მონოპოლიზაცია, უზარმაზარი ვალების მეშვეობით ქვეყნების დამონება, საზოგადოებრივი სექტორის განადგურება, სავაჭრო კონკურენციის შემცირება და სხვა. შესაბამისად ისმის კითხვა, უნდა გაუწიონ თუ არა სწრაფად მზარდმა და განვითარებულმა ქვეყნებმა ფინანსური დახმარება ჩამორჩენილ ქვეყნებს? ენგუს დიტონის პასუხი, რამდენადაც გასაკვირი არ უნდა იყოს, ცალსახად უარყოფითია. ის თვლის, რომ იშვიათი გამონაკლისის გარდა დახმარების ამ პროგრამებს უფრო მეტი უარყოფითი მოაქვთ, ვიდრე დადებითი. მისი აზრით, ეს ხდება იმის გამო, რომ ქვეყნების ჩამორჩენა უკავშირდება არა რესურსების ნაკლებობას ან გარე პირობებს, არამედ ქვეყნის ცუდ მართვას, ხელისუფლების უმოქმედობას, ხოლო

ფულადი ნაკადების დახმარებების სახით შედინება ქვეყნებში ხშირად სტიმულს ართმევს მთავრობებს გაატარონ რეფორმები და ხელი შეუწყონ ეკონომიკურ ზრდას.

რა თქმა უნდა, ღარიბი და განვითარებადი ქვეყნებისთვის დახმარებების შეწყვეტა სწორი არ იქნება, მაგრამ ჩვენი აზრითაც, ძირითადი პასუხისმგებლობა მოსახლეობის ცხოვრების დონის და კეთილდღეობის ამაღლებაში უნდა აიღონ სწორედ შესაბამისი ქვეყნების მთავრობებმა, ადგილობრივმა და რეგიონალურმა ხელისუფლებამ, გამოავლინონ მეტი ძალისხმევა და გამოიყენონ მათ ხელთ არსებული ყველა რესურსი და ბერკეტი ამ მიზნის მისაღწევად.

ყოველივე ზემოთქმულიდან შესაძლებელია შემდეგი დასკვნის გაკეთება: ეკონომიკური ზრდა არის ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი, რომელიც ქმნის მატერიალურ საფუძველს მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლებისთვის. მაგრამ ამავე დროს, აუცილებელია ეფექტიანი სოციალური პოლიტიკის გატარება, რომელიც გადაანაწილებს ეკონომიკური ზრდის შედეგებს, გაითვალისწინებს მოსახლეობის სხვადასხვა კატეგორიის განსხვავებულ მგრძნობელობას ეკონომიკური ზრდის და არასტაბილურობის სიტუაციების მიმართ და შექმნის მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების რეალურ პირობებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Ebeling R.M. Marching to Bismarcks Drummer: The Origins of the Modern Welfare State // The Freeman: Ideas on Liberty. 2007. Vol. 57, № 10 December.
2. Паренти М. Как богатство создает бедность во всем мире.
<http://left.ru/2006/17/parenti151.phtml>
3. Шевяков А.Ю. Доходы населения: неравенство и поляризация // Эффективное антикризисное управление. Социальная сфера: мера ответственности. № 33/2005 // <http://www.soautpprf.ru/site.xp/057050050.html>
4. <http://www.rbc.ru/economics/12/10/2015/561be0849a7947d78c0e9375>